Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JULIANE KOKOTT
της 14ης Μαρτίου 2024[1]

Συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-639/22 έως C-644/22

X (C-639/22)
Stichting BPL Pensioen (C-643/22)
Stichting Bedrijfstakpensioensfonds voor het levensmiddelenbedrijf (BPFL) (C-644/22)
κατά
Inspecteur van de Belastingdienst Utrecht (C-639/22, C-643/22 και C-644/22)
και
Fiscale Eenheid Achmea BV (C-640/22)
Y (C-641/22)
κατά
Inspecteur van de Belastingdienst Amsterdam (C-640/22 και C-641/22)
και
Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten
κατά
Inspecteur van de Belastingdienst Maastricht (C-642/22)

[αίτηση του Rechtbank Gelderland (πρωτοδικείου Gelderland, Κάτω Χώρες)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία ΦΠΑ – Απαλλαγές – Διαχείριση επενδυτικών κεφαλαίων – Έννοια – Συγκρισιμότητα με ΟΣΕΚΑ – Συνταξιοδοτικά ταμεία – Επενδυτικός κίνδυνος για τον επενδυτή»

I. Εισαγωγή

1. Σε πλείονες αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως από τις Κάτω Χώρες τίθεται το ζήτημα αν και υπό ποιες προϋποθέσεις ορισμένα κλαδικά συνταξιοδοτικά ταμεία πρέπει να θεωρούνται ως αμοιβαία κεφάλαια κατά την έννοια του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2006/112/ΕΚ σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (στο εξής: οδηγία ΦΠΑ)[2]. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, τα κράτη μέλη ορίζουν τα «αμοιβαία κεφάλαια». Οι Κάτω Χώρες

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

[2] Οδηγία του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006 (ΕΕ 2006, L 347, σ. 1), όπως ίσχυε κατά το επίμαχο έτος (2009)· συναφώς, όπως τροποποιήθηκε εσχάτως με την οδηγία (ΕΕ) 2022/890 του Συμβουλίου, της 3ης Ιουνίου 2022, για την τροποποίηση της οδηγίας 2006/112/ΕΚ όσον αφορά την παράταση της περιόδου εφαρμογής του προαιρετικού μηχανισμού αντιστροφής της επιβάρυνσης για τις παραδόσεις ορισμένων αγαθών και την παροχή ορισμένων υπηρεσιών που είναι επιδεκτικά απάτης, και του μηχανισμού ταχείας αντίδρασης κατά της απάτης στον τομέα του ΦΠΑ (ΕΕ 2022, L 155, σ. 1).

δεν έχουν ορίσει μέχρι σήμερα τα επίμαχα κλαδικά συνταξιοδοτικά ταμεία ως αμοιβαία κεφάλαια και, ως εκ τούτου, θεωρούν ότι οι υπηρεσίες διαχείρισης που παρέχονται σε αυτά υπόκεινται σε ΦΠΑ.

2. Η έννοια των «αμοιβαίων κεφαλαίων» που πρέπει να ορίσουν τα κράτη μέλη, καλύπτεται εν μέρει στο δίκαιο της Ένωσης από την οδηγία για τους ΟΣΕΚΑ. Συνακόλουθα, το Δικαστήριο έχει ήδη ασχοληθεί κατά το παρελθόν με το ζήτημα του αν η διαχείριση συνταξιοδοτικών ταμείων απαλλάσσεται από τον ΦΠΑ, όταν και για τον λόγο ότι τα ταμεία αυτά είναι παρεμφερή με έναν ΟΣΕΚΑ [3]. Με τις υπό κρίση υποθέσεις, παρέχεται η δυνατότητα να διευκρινιστεί περαιτέρω η νομολογία αυτή.

3. Επιπλέον, πρέπει να αποσαφηνισθεί υπό ποιες προϋποθέσεις οι υποκείμενοι στον φόρο μπορούν να επικαλεσθούν απευθείας τη διάταξη περί απαλλαγής του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ′, της οδηγίας ΦΠΑ. Ειδικότερα, ανακύπτει το ζήτημα κατά πόσον η αρχή της ουδετερότητας περιορίζει τη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών όσον αφορά τον ορισμό των «αμοιβαίων κεφαλαίων». Συγκεκριμένα, πρέπει να εξετασθεί εάν η απαλλαγή από τον ΦΠΑ που χορηγείται σε ορισμένα συνταξιοδοτικά ταμεία (του τρίτου πυλώνα των εθνικών συνταξιοδοτικών συστημάτων) πρέπει να επεκταθεί και σε άλλα συνταξιοδοτικά ταμεία (εν προκειμένω, του δεύτερου πυλώνα).

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

1. Η οδηγία ΦΠΑ

4. Το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ′, της οδηγίας ΦΠΑ έχει ως εξής:

«1. Τα κράτη μέλη απαλλάσσουν τις ακόλουθες πράξεις:

ζ) τη διαχείριση των αμοιβαίων κεφαλαίων, όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη».

[3] Αποφάσεις της 13ης Μαρτίου 2014, ATP PensionService (C-464/12, EU:C:2014:139), και της 7ης Μαρτίου 2013, Wheels Common Investment Fund Trustees κ.λπ. (C-424/11, EU:C:2013:144).

2. Η οδηγία για τους ΟΣΕΚΑ

5. Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 2009/65/ΕΚ για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων σχετικά με ορισμένους οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες (στο εξής: οδηγία για τους ΟΣΕΚΑ) [4] έχει ως εξής:

«2. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας και υπό την επιφύλαξη του άρθρου 3, ως ΟΣΕΚΑ νοείται ο οργανισμός:

α) ο οποίος έχει μοναδικό σκοπό να επενδύει συλλογικά σε κινητές αξίες ή/και σε άλλα ρευστά χρηματοπιστωτικά στοιχεία που αναφέρονται στο άρθρο 50 παράγραφος 1, τα κεφάλαια που συγκεντρώνει από το κοινό, και των οποίων η λειτουργία βασίζεται στην αρχή της κατανομής των κινδύνων, και

β) του οποίου τα μερίδια, ύστερα από αίτηση των κομιστών, εξαγοράζονται ή εξοφλούνται, άμεσα ή έμμεσα, με στοιχεία του ενεργητικού του οργανισμού αυτού. Προς αυτές τις εξαγορές ή εξοφλήσεις εξομοιώνονται οι ενέργειες ενός ΟΣΕΚΑ που στοχεύουν στο να μην αποκλίνει αισθητά η χρηματιστηριακή τιμή των μεριδίων του από την καθαρή αξία του ενεργητικού τους.

Τα κράτη μέλη μπορεί να επιτρέπουν τη συγκρότηση των ΟΣΕΚΑ σε διάφορα επενδυτικά τμήματα.»

Β. Το ολλανδικό δίκαιο

6. Το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο i, σημείο 3, του Wet op de omzetbelasting 1968 (νόμου περί του φόρου κύκλου εργασιών του 1968) έχει ως εξής:

«1. Υπό τις προϋποθέσεις που καθορίζονται με κανονιστική πράξη της διοικήσεως απαλλάσσονται του φόρου:

i) οι ακόλουθες […] παροχές υπηρεσιών:

3. η διαχείριση περιουσιακών στοιχείων που έχουν συγκεντρωθεί από επενδυτικά κεφάλαια και εταιρίες επενδύσεων με σκοπό συλλογικές επενδύσεις.»

III. Τα πραγματικά περιστατικά των έξι αιτήσεων προδικαστικής αποφάσεως

7. Όλες οι αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως αφορούν ειδικά κλαδικά συνταξιοδοτικά ταμεία. Στις υποθέσεις C-639/22 (X), C-641/22 (Y), C-642/22 (Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten), C-643/22 (Stichting BPL Pensioen) και C-644/22 (Stichting Bedrijfstakpensioensfonds voor het levensmiddelenbedrijf – BPFL) τα ίδια τα ταμεία έχουν ασκήσει προσφυγή. Τα εν λόγω ταμεία χρησιμοποίησαν υπηρεσίες διαχείρισης από εγκατεστημένους στην αλλοδαπή διαχειριστές, για τις οποίες, ως λήπτες των υπηρεσιών,

[4] Οδηγία του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009 (ΕΕ 2009, L 302, σ. 32), όπως ίσχυε κατά το επίμαχο έτος· συναφώς, όπως τροποποιήθηκε εσχάτως με την οδηγία (ΕΕ) 2021/2261 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Δεκεμβρίου 2021, για την τροποποίηση της οδηγίας 2009/65/ΕΚ όσον αφορά τη χρήση των εγγράφων βασικών πληροφοριών από εταιρείες διαχείρισης ορισμένων οργανισμών συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες (ΕΕ 2021, L 455, σ. 15).

οφείλουν ΦΠΑ. Στην υπόθεση C-640/22 (Fiscale Eenheid Achmea BV), το εγκατεστημένο στην ημεδαπή προσφεύγον νομικό πρόσωπο παρέσχε το ίδιο υπηρεσίες διαχείρισης σε συνταξιοδοτικό ταμείο, για τις οποίες οφείλει ΦΠΑ.

8. Καθένα από τα επίμαχα κλαδικά συνταξιοδοτικά ταμεία υποστηρίζει ότι αποτελεί «αμοιβαίο κεφάλαιο», κατά την έννοια του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας ΦΠΑ. Στην περίπτωση αυτή, οι υπηρεσίες διαχείρισης απαλλάσσονται από τον ΦΠΑ. Η ολλανδική φορολογική αρχή δεν συμφωνεί παραπέμποντας τόσο στη δομή του συνταξιοδοτικού συστήματος των Κάτω Χωρών όσο και στη συγκεκριμένη οργάνωση του επίμαχου κλαδικού συνταξιοδοτικού ταμείου.

9. Ενδεικτική για την οργάνωση των συγκεκριμένων κλαδικών συνταξιοδοτικών ταμείων, τα οποία αφορούν οι υποθέσεις των κύριων δικών, είναι η υπόθεση C-644/22. Προσφεύγον στην υπόθεση αυτή είναι κλαδικό συνταξιοδοτικό ταμείο επαγγελματικής ασφάλισης στον κλάδο των τροφίμων. Η υπαγωγή των εργαζομένων στο συνταξιοδοτικό ταμείο επιβάλλεται από τον νόμο.

10. Ο κανονισμός συντάξεων του προσφεύγοντος στηρίζεται σε σύμβαση συνταξιοδοτικών παροχών, κατά την έννοια του ολλανδικού νόμου περί συντάξεων, και προβλέπει, μεταξύ άλλων, σύνταξη γήρατος είτε ισόβια είτε για ορισμένο χρονικό διάστημα. Βάση υπολογισμού της σύνταξης είναι οι αποδοχές που υπόκεινται σε υποχρεωτική ασφάλιση γήρατος, μειωμένες κατά ένα ετησίως καθοριζόμενο απαλλασσόμενο ποσό. Συναφώς, η έκταση των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων και παροχών εξαρτάται πρωτίστως από το ύψος των αποδοχών και τη διάρκεια της απασχόλησης.

11. Η χρηματοδότηση των συνταξιοδοτικών παροχών πραγματοποιείται σύμφωνα με την αρχή της κεφαλαιοποίησης. Επιπλέον, η νομοθεσία των Κάτω Χωρών επιβάλλει ορισμένες απαιτήσεις σχετικά με τον δείκτη στρατηγικής κάλυψης των συνταξιοδοτικών ταμείων, ήτοι τη σχέση μεταξύ της περιουσίας του ταμείου (στοιχείων ενεργητικού) και της τρέχουσας αξίας των συνταξιοδοτικών υποχρεώσεων (στοιχείων παθητικού). Η συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις αυτές διασφαλίζεται μέσω κρατικής εποπτείας.

12. Οι ασφαλισμένοι εργαζόμενοι αποκτούν συνταξιοδοτικές αξιώσεις οι οποίες μπορούν να αναπροσαρμόζονται ετησίως βάσει του δείκτη τιμών καταναλωτή (τιμαριθμική αναπροσαρμογή). Η αύξηση των συνταξιοδοτικών αξιώσεων ή δικαιωμάτων (προσαύξηση) πρέπει να χρηματοδοτείται από την απόδοση των επενδύσεων. Επιπλέον, οι προσαυξήσεις δεν μπορούν να χορηγηθούν εάν ο δείκτης κάλυψης μειωθεί κάτω από ένα ορισμένο επίπεδο. Κατά το παρελθόν χορηγήθηκε προσαύξηση αποκλειστικά και μόνον το 2009.

13. Σε ακραίες περιπτώσεις, το συνταξιοδοτικό ταμείο μπορεί, αντιστρόφως, να υποχρεούται να περιστέλλει τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα και αξιώσεις. Λόγω του χαμηλού δείκτη κάλυψης στις 31 Δεκεμβρίου 2020, το προσφεύγον υπέβαλε σχετικό σχέδιο εξυγίανσης στην De Nederlandsche Bank (Κεντρική Τράπεζα των Κάτω Χωρών). Το σχέδιο εξυγίανσης προβλέπει περικοπή κατά 0,85 % των συσσωρευμένων συντάξεων στις 31 Δεκεμβρίου 2021.

14. Οι λοιπές αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως (C-639/22, C-640/22, C-641/22, C-642/22 και C-643/22) βασίζονται σε παρεμφερή πραγματικά περιστατικά.

15. Στην υπόθεση C-641/22, η μόνη πρόσθετη ιδιαιτερότητα ήταν ότι, για την περίοδο από το 2014 έως το 2020, οι εργοδότες είχαν παράσχει εγγύηση ύψους 250 000 000 ευρώ για την επιδιωκόμενη συσσώρευση των συντάξεων.

16. Στην υπόθεση C-640/22, το επίμαχο συνταξιοδοτικό ταμείο είχε παύσει να πραγματοποιεί ενεργή συσσώρευση περιουσιακών στοιχείων ήδη από την 1η Ιανουαρίου 2018. Επιπλέον, λόγω του χαμηλού δείκτη στρατηγικής κάλυψης, το συνταξιοδοτικό ταμείο ήταν υποχρεωμένο να μεταβιβάσει το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων του σε ασφαλιστή ή σε άλλο συνταξιοδοτικό ταμείο.

IV. Η διαδικασία έκδοσης προδικαστικής αποφάσεως

17. Με τις προσφυγές προσβάλλεται η επιβολή ΦΠΑ ενώπιον του αρμόδιου Rechtbank Gelderland (πρωτοδικείου Gelderland, Κάτω Χώρες). Το αιτούν δικαστήριο ανέστειλε τις ενώπιόν του διαδικασίες και υπέβαλε στο Δικαστήριο, στο πλαίσιο της διαδικασίας έκδοσης προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, το ακόλουθο πρώτο προδικαστικό ερώτημα σε όλες τις υποθέσεις και ένα δεύτερο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-644/22:

1) Έχει το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας ΦΠΑ την έννοια ότι τα μέλη ενός συνταξιοδοτικού ταμείου, όπως το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης, μπορούν να θεωρηθούν ότι φέρουν επενδυτικό κίνδυνο και συνεπάγεται τούτο ότι το εν λόγω συνταξιοδοτικό ταμείο αποτελεί «αμοιβαίο κεφάλαιο» κατά την έννοια της διάταξης αυτής; Ασκεί συναφώς επιρροή:

   – το αν τα μέλη φέρουν ατομικό επενδυτικό κίνδυνο ή αρκεί να υφίστανται τα μέλη συλλογικά –και μόνον αυτά– τις συνέπειες της έκβασης των επενδύσεων,

   – το πόσο υψηλός είναι ο συλλογικός και/ή ατομικός κίνδυνος,

   – το κατά πόσον το ύψος των συνταξιοδοτικών παροχών εξαρτάται και από άλλους παράγοντες, όπως από το χρονικό διάστημα συσσώρευσης των συντάξεων, το ύψος των εργασιακών αποδοχών και τον συντελεστή αναγωγής σε τρέχουσα αξία;

   Στην υπόθεση C-641/22, επιπλέον:

   – το ότι ο εργοδότης έχει παράσχει, για την περίοδο από το 2014 έως το 2020, εγγύηση ύψους έως 250 000 000 ευρώ, προκειμένου να επιτευχθεί η επιδιωκόμενη συσσώρευση των συντάξεων;

Αντ' αυτού, στην υπόθεση C-640/22, επιπρόσθετα:

   – το ότι, από την 1η Ιανουαρίου 2018, το συνταξιοδοτικό ταμείο δεν πραγματοποιεί πλέον ενεργή συσσώρευση και ότι, λόγω του χαμηλού δείκτη στρατηγικής κάλυψης, υποχρεούται να μεταβιβάσει το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων του σε ασφαλιστή ή σε άλλο συνταξιοδοτικό ταμείο;

2) Συνεπάγεται η αρχή της φορολογικής ουδετερότητας ότι, κατά την εφαρμογή του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας ΦΠΑ, στην περίπτωση ταμείων που δεν είναι ΟΣΕΚΑ, πρέπει να εξετάζεται όχι μόνον αν τα εν λόγω ταμεία είναι παρεμφερή με ΟΣΕΚΑ, αλλά και αν, από την άποψη του μέσου καταναλωτή, είναι παρεμφερή με άλλα ταμεία τα οποία, μολονότι δεν είναι ΟΣΕΚΑ, θεωρούνται από το κράτος μέλος ως αμοιβαία κεφάλαια;

18. Οι έξι αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως ενώθηκαν, σύμφωνα με το άρθρο 54 του Κανονισμού Διαδικασίας, προς διευκόλυνση της έγγραφης ή της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

19. Κατά τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, τα έξι προσφεύγοντα (X, Y, Stichting BPL Pensioen, Stichting Bedrijfstakpensioensfonds voor het levensmiddelenbedrijf, Fiscale Eenheid Achmea BV, Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten), το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, το Βασίλειο της Δανίας και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις και παρέστησαν στην επ' ακροατηρίου συζήτηση της 5ης Οκτωβρίου 2023.

V. Νομική εκτίμηση

20. Τα προσφεύγοντα επικαλούνται το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας ΦΠΑ, κατά το οποίο τα κράτη μέλη απαλλάσσουν από τον ΦΠΑ «τη διαχείριση των αμοιβαίων κεφαλαίων, όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη».

21. Το πρώτο προδικαστικό ερώτημα αφορά την έννοια των «αμοιβαίων κεφαλαίων», στο μέτρο που αυτή καλύπτεται από το δίκαιο της Ένωσης[5] (βλ. κατωτέρω, υπό Α). Απεναντίας, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα αφορά την εξουσία που παρέχεται στα κράτη μέλη από το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας ΦΠΑ να ορίζουν τα «αμοιβαία κεφάλαια» και το ζήτημα των περιορισμών στους οποίους υπόκεινται αυτά συναφώς, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης (βλ. κατωτέρω, υπό Β).

A. Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

22. Το πρώτο προδικαστικό ερώτημα αφορά τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που πρέπει να διαθέτει ένα συνταξιοδοτικό ταμείο και, ειδικότερα, τον επενδυτικό κίνδυνο τον οποίο πρέπει να επωμίζονται οι ασφαλισμένοι του, προκειμένου να θεωρείται αυτό ως «αμοιβαίο κεφάλαιο» (βλ. κατωτέρω, υπό 1). Επιπλέον, ανακύπτει το ζήτημα –τουλάχιστον επικουρικώς– αν η διάταξη μπορεί να τύχει άμεσης εφαρμογής υπέρ των υποκειμένων στον φόρο (βλ. κατωτέρω, υπό 2).

1. Επί της έννοιας των αμοιβαίων κεφαλαίων

23. Σκοπός της απαλλαγής που προβλέπεται στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας ΦΠΑ είναι να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο, για σκοπούς ΦΠΑ, η άμεση επένδυση σε κινητές αξίες και η επένδυση που πραγματοποιείται μέσω αμοιβαίου κεφαλαίου διαχειριζόμενου από τρίτον. Για τον ιδιώτη επενδυτή, η επένδυση σε αμοιβαίο κεφάλαιο δεν θα πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκή όσον αφορά τον ΦΠΑ από ό,τι σε περίπτωση άμεσης επένδυσης[6]. Στην τελευταία περίπτωση, δεν υπάρχει παροχή υπηρεσίας διαχείρισης, η οποία επιβαρύνεται με ΦΠΑ και μειώνει την απόδοση της επένδυσης. Συνεπώς, ζητούμενο είναι η διασφάλιση της ουδετερότητας του ΦΠΑ σε διαφορετικούς τύπους επενδύσεων.

[5] Βλ., σχετικά με την προγενέστερη διάταξη του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της οδηγίας 77/388/ΕΚ, το οποίο είχε κατ' ουσίαν την ίδια διατύπωση με το άρθρο 135, παράγραφος 1, σημείο ζ', της οδηγίας ΦΠΑ, απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2015, Fiscale Eenheid X (C-595/13, EU:C:2015:801, σκέψη 46).

[6] Πρβλ. απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2015, Fiscale Eenheid X (C-595/13, EU:C:2015:801, σκέψη 34 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

24. Σύμφωνα με τη διατύπωση του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας ΦΠΑ, εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίζουν τα αμοιβαία κεφάλαια που μπορούν να τύχουν της απαλλαγής από τον φόρο των υπηρεσιών διαχείρισης. Ωστόσο, αφότου η Ένωση άρχισε να εναρμονίζει την εποπτεία των επενδυτικών κεφαλαίων με την οδηγία για τους ΟΣΕΚΑ, το Δικαστήριο περιόρισε την εξουσία των κρατών μελών ως προς τον ορισμό κάποιων εννοιών. Τα κράτη μέλη έπρεπε πλέον να χαρακτηρίζουν υποχρεωτικά ως αμοιβαία τα κεφάλαια που ρυθμίζονταν από την προϊσχύσασα οδηγία για τους ΟΣΕΚΑ[7]. Με τον τρόπο αυτόν, η εναρμόνιση του δικαίου της εποπτείας ήλθε να σωρευθεί εν μέρει με την αναγνωριζόμενη από τη νομοθεσία περί ΦΠΑ εξουσία των κρατών μελών ως προς τον ορισμό κάποιων εννοιών[8].

25. Τα επίμαχα κλαδικά συνταξιοδοτικά ταμεία θα έπρεπε, συνεπώς, να χαρακτηρισθούν ως «αμοιβαία κεφάλαια», κατά την έννοια του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας ΦΠΑ, εφόσον επρόκειτο για ΟΣΕΚΑ. Εντούτοις, οι μετέχοντες στη διαδικασία συμφωνούν ότι τα κλαδικά συνταξιοδοτικά ταμεία δεν είναι ΟΣΕΚΑ[9].

26. Για λόγους ισότητας του ανταγωνισμού, ως αμοιβαία κεφάλαια πρέπει οπωσδήποτε να θεωρούνται, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, και τα κεφάλαια τα οποία, χωρίς να αποτελούν ΟΣΕΚΑ, έχουν πανομοιότυπα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και προβαίνουν στις ίδιες πράξεις ή, τουλάχιστον, έχουν παρεμφερή γνωρίσματα σε τέτοιο βαθμό ώστε να βρίσκονται σε ανταγωνισμό με αυτά[10].

27. Από τη μέχρι σήμερα νομολογία δεν προκύπτει ακόμη σαφώς ποια ακριβώς είναι τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Βεβαίως, στις υποθέσεις Wheels Common Investment Fund Trustees (στο εξής: υπόθεση Wheels)[11] και ATP PensionService (στο εξής: υπόθεση ATP)[12], το Δικαστήριο ασχολήθηκε με τον χαρακτηρισμό των συνταξιοδοτικών ταμείων ως αμοιβαίων κεφαλαίων. Ωστόσο, αμφότερες οι αποφάσεις στηρίζονται στις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε συγκεκριμένης περίπτωσης. Επομένως, δεν απαντούν στο ζήτημα του χαρακτηρισμού των επίμαχων εν προκειμένω συνταξιοδοτικών ταμείων.

28. Κατά συνέπεια, στις υπό κρίση υποθέσεις πρέπει επίσης να εκτιμηθεί το ζήτημα αν συνταξιοδοτικά ταμεία όπως τα επίμαχα είναι παρεμφερή με ΟΣΕΚΑ υπό το πρίσμα των κριτηρίων του άρθρου 1, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, της οδηγίας για τους ΟΣΕΚΑ.

7 Αποφάσεις της 13ης Μαρτίου 2014, ATP PensionService (C-464/12, EU:C:2014:139, σκέψη 46), και της 7ης Μαρτίου 2013, Wheels Common Investment Fund Trustees κ.λπ. (C-424/11, EU:C:2013:144, σκέψη 23).

8 Απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2015, Fiscale Eenheid X (C-595/13, EU:C:2015:801, σκέψη 46)· βλ., επίσης, τις προτάσεις μου στις υποθέσεις Fiscale Eenheid X (C-595/13, EU:C:2015:327, σημείο 23), JP Morgan Fleming Claverhouse Investment Trust και The Association of Investment Trust Companies (C-363/05, EU:C:2007:125, σημείο 32) καθώς και Abbey National (C-169/04, EU:C:2005:523, σημείο 38).

9 Ομοίως, σχετικά με άλλα κλαδικά συνταξιοδοτικά ταμεία, αποφάσεις της 13ης Μαρτίου 2014, ATP PensionService (C-464/12, EU:C:2014:139, σκέψη 48), και της 7ης Μαρτίου 2013, Wheels Common Investment Fund Trustees κ.λπ. (C-424/11, EU:C:2013:144, σκέψη 25)· ο βασικός λόγος είναι ότι τα συνταξιοδοτικά ταμεία είναι ανοικτά μόνον σε εργαζόμενους του αντίστοιχου κλάδου, επαγγελματικής ομάδας ή επιχείρησης.

10 Αποφάσεις της 13ης Μαρτίου 2014, ATP PensionService (C-464/12, EU:C:2014:139, σκέψη 47), και της 7ης Μαρτίου 2013, Wheels Common Investment Fund Trustees κ.λπ. (C-424/11, EU:C:2013:144, σκέψη 24)· βλ., επίσης, απόφαση της 28ης Ιουνίου 2007, JP Morgan Fleming Claverhouse Investment Trust και The Association of Investment Trust Companies (C-363/05, EU:C:2007:391, σκέψεις 48 επ.).

11 Απόφαση της 7ης Μαρτίου 2013, Wheels Common Investment Fund Trustees κ.λπ. (C-424/11, EU:C:2013:144).

12 Απόφαση της 13ης Μαρτίου 2014, ATP PensionService (C-464/12, EU:C:2014:139).

α) Συγκέντρωση κεφαλαίων από το κοινό

29. Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, στοιχείο α′, της οδηγίας για τους ΟΣΕΚΑ, η συγκέντρωση κεφαλαίων πρέπει υποχρεωτικά να πραγματοποιείται από το κοινό. Συνεπώς, το κεφάλαιο πρέπει να είναι ανοικτό σε απεριόριστο αριθμό επενδυτών.

30. Τα επίμαχα εν προκειμένω συνταξιοδοτικά ταμεία δεν είναι ανοικτά στο κοινό, αλλά μόνο σε περιορισμένο κύκλο επενδυτών, ήτοι στους εργαζόμενους του αντίστοιχου κλάδου, επαγγελματικής ομάδας ή επιχείρησης. Το γεγονός αυτό και μόνον αποκλείει εκ πρώτης όψεως τη συγκρισιμότητα των συνταξιοδοτικών ταμείων με τους ΟΣΕΚΑ.

31. Τούτο επιρρωννύεται από το γεγονός ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, μόνον τα αμοιβαία κεφάλαια που «τελούν σε σχέση ανταγωνισμού» με τους ΟΣΕΚΑ θεωρούνται παρεμφερή με αυτούς[13]. Ανταγωνισμός αυτού του είδους μπορεί να υφίσταται, κατ' αρχήν, μόνο μεταξύ επενδυτικών αγαθών που απευθύνονται στον ίδιο κύκλο επενδυτών[14]. Δεν συμβαίνει αυτό στην περίπτωση των συνταξιοδοτικών ταμείων και των ΟΣΕΚΑ για τους λόγους που αναφέρονται στο σημείο 30. Τούτο ισχύει δε κατά μείζονα λόγο όταν η υπαγωγή σε κλαδικό συνταξιοδοτικό ταμείο επιβάλλεται από τον νόμο. Η υποχρεωτική υπαγωγή αποκλείει, κατ' αρχήν, τον ανταγωνισμό ως προς την προσέλκυση επενδυτών.

β) Επένδυση σύμφωνα με την αρχή της κατανομής των κινδύνων

32. Περαιτέρω ουσιώδες χαρακτηριστικό γνώρισμα των ΟΣΕΚΑ είναι ότι, βάσει της αρχής της κατανομής των κινδύνων, πρέπει να επενδύουν σε κινητές αξίες ή/και σε άλλα ρευστά χρηματοπιστωτικά στοιχεία που αναφέρονται στο άρθρο 50, παράγραφος 1, της οδηγίας για τους ΟΣΕΚΑ τα κεφάλαια που συγκεντρώνουν από το κοινό (άρθρο 1, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, στοιχείο α′, της οδηγίας για τους ΟΣΕΚΑ).

33. Οι μετέχοντες στη διαδικασία συμφωνούν ότι υφίσταται τέτοια διαφοροποίηση του κινδύνου. Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν πράγματι πληρούται η απαίτηση αυτή.

γ) Υποχρέωση εξαγοράς ή εξόφλησης

34. Επιπλέον, το άρθρο 1, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, στοιχείο β′, της οδηγίας για τους ΟΣΕΚΑ ορίζει ότι τα μερίδια του ΟΣΕΚΑ, ύστερα από αίτηση των κομιστών, εξαγοράζονται ή εξοφλούνται, άμεσα ή έμμεσα, με στοιχεία του ενεργητικού του οργανισμού αυτού. Επομένως, η απαλλαγή προϋποθέτει παρεμφερή υποχρέωση εξαγοράς ή εξόφλησης.

35. Ούτε ως προς το στοιχείο αυτό μπορούν τα επίμαχα στις υποθέσεις των κύριων δικών συνταξιοδοτικά ταμεία να θεωρηθούν παρεμφερή με ΟΣΕΚΑ ως επενδυτικό μέσο. Συγκεκριμένα, κατά το αιτούν δικαστήριο, η εξαγορά είναι δυνατή μόνον κατ' εξαίρεση. Κατά μείζονα λόγο, σε περίπτωση υποχρεωτικής υπαγωγής, οι ασφαλισμένοι δεν έχουν δικαίωμα να αξιώσουν την εξαγορά ή την εξόφληση από το συνταξιοδοτικό ταμείο.

[13] Αποφάσεις της 9ης Δεκεμβρίου 2015, Fiscale Eenheid X (C-595/13, EU:C:2015:801, σκέψη 37)· της 13ης Μαρτίου 2014, ATP PensionService (C-464/12, EU:C:2014:139, σκέψη 48), και της 7ης Μαρτίου 2013, Wheels Common Investment Fund Trustees κ.λπ. (C-424/11, EU:C:2013:144, σκέψη 24).

[14] Βλ. τις προτάσεις μου στην υπόθεση Fiscale Eenheid X (C-595/13, EU:C:2015:327, σημείο 27) καθώς και απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2015, Fiscale Eenheid X (C-595/13, EU:C:2015:801, σκέψη 48).

δ) Ειδική κρατική εποπτεία

36. Επιπλέον, επί των επίμαχων στις υποθέσεις των κύριων δικών συνταξιοδοτικών ταμείων πρέπει, όπως και επί των ΟΣΕΚΑ βάσει του άρθρου 12 της οδηγίας για τους ΟΣΕΚΑ, να ασκείται στις Κάτω Χώρες ειδική κρατική εποπτεία [15].

37. Οι μετέχοντες στη διαδικασία συμφωνούν ότι η προϋπόθεση αυτή πληρούται στην περίπτωση των ολλανδικών συνταξιοδοτικών ταμείων τα οποία αφορούν οι υπό κρίση υποθέσεις. Τούτο συνάδει και με την οδηγία (ΕΕ) 2016/2341 [16] για τις δραστηριότητες και την εποπτεία των ιδρυμάτων επαγγελματικών συνταξιοδοτικών παροχών, σύμφωνα με την οποία επί των επαγγελματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων πρέπει, κατ' αρχήν, να ασκείται κρατική εποπτεία [17].

ε) Οι μεριδιούχοι φέρουν τον επενδυτικό κίνδυνο

38. Το τελευταίο βασικό χαρακτηριστικό είναι η ύπαρξη επενδυτικού κινδύνου για τον επενδυτή. Η οδηγία ΟΣΕΚΑ αποσκοπεί στην επίτευξη αποτελεσματικής και ομοιόμορφης προστασίας των μεριδιούχων εντός της Ένωσης [18]. Ωστόσο, η προστασία αυτή είναι αναγκαία μόνον όταν υφίσταται επενδυτικός κίνδυνος [19]. Σε αυτό το χαρακτηριστικό γνώρισμα επικεντρώνονται οι παρατηρήσεις όλων των μετεχόντων στη διαδικασία.

39. Σε αυτό το πνεύμα, στην υπόθεση Wheels, το Δικαστήριο δεν δέχθηκε την εξομοίωση συνταξιοδοτικού ταμείου με ΟΣΕΚΑ, διότι η σύνταξη «ουδόλως εξαρτάται από την αξία των στοιχείων ενεργητικού του προγράμματος και από τα αποτελέσματα των επενδύσεων στις οποίες προβαίνουν οι διαχειριστές του προγράμματος αυτού, αλλά είναι προκαθορισμένη βάσει του χρόνου κατά τον οποίο ο εργαζόμενος παρείχε μισθωτή εργασία προς τον συγκεκριμένο εργοδότη και βάσει των αποδοχών» [20]. Επίσης, στην υπόθεση ATP ήταν προϋπόθεση οι ασφαλισμένοι να φέρουν επενδυτικό κίνδυνο [21].

40. Στις υπό κρίση υποθέσεις, τα συνταξιοδοτικά συστήματα χαρακτηρίζονται από το γεγονός ότι το ύψος των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων και παροχών βασίζεται, αφενός, στο ύψος των αποδοχών και στη διάρκεια της απασχόλησης. Αφετέρου, εξαρτάται ενδεχομένως από την απόδοση των επενδύσεων το κατά πόσον θα προκύψει τιμαριθμική αναπροσαρμογή των δικαιωμάτων και των παροχών ή, αντιστρόφως, μείωσή τους. Με τον τρόπο αυτόν, η απόδοση των επενδύσεων επηρεάζει έμμεσα το ύψος των συντάξεων.

41. Το ζήτημα που ανακύπτει είναι αν αυτό συνιστά παρεμφερή επενδυτικό κίνδυνο. Για να εκτιμηθεί αυτό, πρέπει να γίνει διάκριση ανάλογα με τη φύση της συνταξιοδοτικής υπόσχεσης.

15 Βλ. τις προτάσεις μου στην υπόθεση Fiscale Eenheid X (C-595/13, EU:C:2015:327, σημείο 27) καθώς και απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2015, Fiscale Eenheid X (C-595/13, EU:C:2015:801, σκέψη 48).

16 Οδηγία (ΕΕ) 2016/2341 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Δεκεμβρίου 2016 (ΕΕ 2016, L 354, σ. 37).

17 Βλ. τις προτάσεις μου στην υπόθεση Fiscale Eenheid X (C-595/13, EU:C:2015:327, σημείο 28), με παραπομπή, ωστόσο, στην προϊσχύσασα οδηγία 2003/41/ΕΚ.

18 Βλ. αιτιολογική σκέψη 3 της οδηγίας για τους ΟΣΕΚΑ.

19 Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα P. Cruz Villalón στην υπόθεση ATP PensionService (C-464/12, EU:C:2013:840, σημείο 64).

20 Απόφαση της 7ης Μαρτίου 2013, Wheels Common Investment Fund Trustees κ.λπ. (C-424/11, EU:C:2013:144, σκέψη 27).

21 Απόφαση της 13ης Μαρτίου 2014, ATP PensionService (C-464/12, EU:C:2014:139, σκέψεις 51 επ.).

42. Εάν από τη σύμβαση συνταξιοδοτικών παροχών προκύπτει εγγυημένη συνταξιοδοτική υπόσχεση η οποία εξαρτάται, ιδίως, από τη διάρκεια της απασχόλησης και το ύψος των αποδοχών, οι δικαιούχοι δεν φέρουν *παρεμφερή* επενδυτικό κίνδυνο. Το γεγονός ότι το ύψος της συνταξιοδοτικής παροχής ή του συνταξιοδοτικού δικαιώματος εξαρτάται έμμεσα, σε περιορισμένο βαθμό, και από την απόδοση των επενδύσεων δεν αρκεί –όπως υποστήριξαν και οι Κάτω Χώρες– για την παραδοχή της ύπαρξης παρεμφερούς επενδυτικού κινδύνου. Η ενδεχόμενη αναπροσαρμογή του ύψους της σύνταξης (προς τα πάνω ή προς τα κάτω) τελεί υπό την επιφύλαξη αντίστοιχου δείκτη κάλυψης, ώστε να διασφαλίζεται τουλάχιστον η προβλεπόμενη σύνταξη κατά το δυνατόν, προς το συμφέρον όλων των δικαιούχων. Αντιθέτως, ο επενδυτής ενός ΟΣΕΚΑ δεν λαμβάνει ελάχιστη εγγύηση όσον αφορά την επιστροφή των επενδεδυμένων περιουσιακών στοιχείων του.

43. Εάν, από την άλλη πλευρά, η συνταξιοδοτική υπόσχεση που προκύπτει από τη σύμβαση συνταξιοδοτικών παροχών εξαρτάται κατά κύριο λόγο από την εξέλιξη της αξίας του επενδεδυμένου κεφαλαίου, ο δικαιούχος δεν μπορεί να αναμένει εγγυημένο ύψος σύνταξης. Αντιθέτως, συμμετέχει άμεσα στις διακυμάνσεις της αξίας των επενδύσεών του. Κατά συνέπεια, ο ίδιος φέρει τον επενδυτικό κίνδυνο –ομοίως με την περίπτωση ενός ΟΣΕΚΑ.

44. Βάσει της διακρίσεως αυτής, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των περιστάσεων της συγκεκριμένης επιμέρους περίπτωσης, αν οι συμβάσεις συνταξιοδοτικών παροχών που έχουν συναφθεί στις υποθέσεις των κύριων δικών περιέχουν, υπό συνολική εκτίμηση, συνταξιοδοτικές υποσχέσεις οι οποίες είναι κατά κύριο λόγο εγγυημένες ή οι οποίες εξαρτώνται από την εξέλιξη της αξίας των επενδεδυμένων κεφαλαίων. Συναφώς, κρίσιμη είναι η βαρύτητα που δίνει, αντιστοίχως, η εκάστοτε σύμβαση συνταξιοδοτικών παροχών και, συνακόλουθα, η σχέση μεταξύ εγγυημένων και μεταβλητών συνταξιοδοτικών αξιώσεων.

45. Το εγγυημένο ύψος της σύνταξης μπορεί, κατά περίπτωση, να διασφαλίζεται επίσης από το γεγονός ότι –όπως στην υπόθεση C-641/22– ο εργοδότης παρέσχε εγγύηση για την επιδιωκόμενη συσσώρευση των συντάξεων. Ωστόσο, και στην περίπτωση αυτή επιβάλλεται η συνολική εκτίμηση όλων των περιστάσεων της υπό κρίση υπόθεσης.

46. Από την άλλη πλευρά, άνευ σημασίας είναι το αν το συνταξιοδοτικό ταμείο –όπως στην υπόθεση C-640/22– εξακολουθεί να πραγματοποιεί ενεργό συσσώρευση περιουσιακών στοιχείων. Κρίσιμη είναι μόνον η διαμόρφωση της επίμαχης συνταξιοδοτικής σύμβασης και όχι η πραγματική οικονομική κατάσταση του συνταξιοδοτικού ταμείου.

47. Όπως προκύπτει από τις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως του ολλανδικού δικαστηρίου, τα επίμαχα στις υποθέσεις των κύριων δικών συνταξιοδοτικά συστήματα φαίνεται, στην πλειονότητά τους, να δίνουν βαρύτητα σε εγγυημένες συνταξιοδοτικές υποσχέσεις. Στην περίπτωση αυτή, οι δικαιούχοι δικαιωμάτων και παροχών δεν φέρουν επενδυτικό κίνδυνο παρεμφερή με εκείνον ενός ΟΣΕΚΑ.

στ) Ενδιάμεσο συμπέρασμα

48. Τα επίμαχα στις υποθέσεις των κύριων δικών συνταξιοδοτικά ταμεία δεν συνιστούν ΟΣΕΚΑ. Αλλά και η συγκρισιμότητα μεταξύ της συνδεόμενης με επενδυτικά κεφάλαια ασφάλισης γήρατος και ενός ΟΣΕΚΑ θα πρέπει μάλλον να αποκλεισθεί –υπό την επιφύλαξη της κρίσης του αιτούντος δικαστηρίου. Ειδικότερα, τα οικεία ταμεία υποχρεωτικής συνταξιοδοτικής ασφάλισης δεν είναι

ανοικτά σε απεριόριστο αριθμό επενδυτών, με αποτέλεσμα να μην υφίσταται ούτε σχέση ανταγωνισμού με έναν ΟΣΕΚΑ. Επιπλέον, δεν φαίνεται να υπάρχει υποχρέωση εξόφλησης, όπως στην περίπτωση των ΟΣΕΚΑ.

49. Όσον αφορά το χαρακτηριστικό γνώρισμα του επενδυτικού κινδύνου, πρέπει να γίνει διάκριση ανάλογα με το αν πρόκειται κατά κύριο λόγο για συνταξιοδοτικές υποσχέσεις εγγυημένες ή εξαρτώμενες από την εξέλιξη της αξίας των επενδεδυμένων κεφαλαίων. Μόνο στην τελευταία περίπτωση, ο δικαιούχος των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων και παροχών φέρει επενδυτικό κίνδυνο παρεμφερή με τον επενδυτή ενός ΟΣΕΚΑ.

50. Πάντως, τα κράτη μέλη μπορούν να επεκτείνουν την απαλλαγή και επί συνταξιοδοτικών ταμείων όπως τα επίμαχα στις υποθέσεις των κύριων δικών. Δεν υφίσταται, ωστόσο, σχετική υποχρέωση από το δίκαιο της Ένωσης.

2. Επικουρικά: επί της άμεσης εφαρμογής του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας ΦΠΑ

51. Μόνον εφόσον το Δικαστήριο καταλήξει στο συμπέρασμα ότι τα επίμαχα στις υποθέσεις των κύριων δικών συνταξιοδοτικά ταμεία πρέπει να χαρακτηρισθούν ως αμοιβαία κεφάλαια, ανακύπτει το επακόλουθο ζήτημα αν τα προσφεύγοντα μπορούν να επικαλεσθούν τη διάταξη περί απαλλαγής του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας ΦΠΑ, στον βαθμό που το εθνικό δίκαιο δεν μπορεί να ερμηνευθεί κατά τρόπο σύμφωνο προς το δίκαιο της Ένωσης.

52. Προς τούτο πρέπει οι διατάξεις της οδηγίας να είναι, από άποψη περιεχομένου, ανεπιφύλακτες και αρκούντως ακριβείς[22]. Για την εκτέλεση της οδηγίας ή την επαγωγή των αποτελεσμάτων της δεν μπορεί να προϋποτίθεται η έκδοση περαιτέρω πράξης των κρατών μελών[23].

53. Συναφώς, με πιο πρόσφατες αποφάσεις του, το Δικαστήριο απέρριψε την άμεση εφαρμογή των διατάξεων περί απαλλαγής σύμφωνα με το άρθρο 132, παράγραφος 1, της οδηγίας ΦΠΑ, όταν τα κράτη μέλη διαθέτουν διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τον καθορισμό των επιμέρους χαρακτηριστικών γνωρισμάτων[24].

54. Ωστόσο, παρά την εξουσία των κρατών μελών ως προς τον ορισμό κάποιων εννοιών, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας ΦΠΑ τυγχάνει άμεσης εφαρμογής[25]. Τούτο εξηγείται από την αλληλεπικάλυψη της έννοιας των «αμοιβαίων κεφαλαίων» στο δίκαιο της Ένωσης. Επομένως, η διακριτική ευχέρεια που διαθέτουν τα κράτη μέλη στο πλαίσιο της εξουσίας τους ως προς τον ορισμό κάποιων εννοιών «εκμηδενίζεται», στο μέτρο που η οδηγία για τους ΟΣΕΚΑ εναρμονίζει την έννοια των «αμοιβαίων κεφαλαίων».

[22] Αποφάσεις της 10ης Δεκεμβρίου 2020, Golfclub Schloss Igling (C-488/18, EU:C:2020:1013, σκέψη 26), και της 15ης Φεβρουαρίου 2017, British Film Institute (C-592/15, EU:C:2017:117, σκέψη 13 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[23] Βλ. αποφάσεις της 10ης Δεκεμβρίου 2020, Golfclub Schloss Igling (C-488/18, EU:C:2020:1013, σκέψη 27), και της 16ης Ιουλίου 2015, Larentia + Minerva και Marenave Schiffahrt (C-108/14 και C-109/14, EU:C:2015:496, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[24] Βλ., όσον αφορά την έννοια των παροχών υπηρεσιών πολιτιστικού χαρακτήρα στο άρθρο 132, παράγραφος 1, στοιχείο ιδ', της οδηγίας ΦΠΑ, απόφαση της 15ης Φεβρουαρίου 2017, British Film Institute (C-592/15, EU:C:2017:117, σκέψεις 14, 16, 23 επ.), καθώς και, όσον αφορά το άρθρο 132, παράγραφος 1, στοιχείο ιγ', της οδηγίας ΦΠΑ, απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 2020, Golfclub Schloss Igling (C-488/18, EU:C:2020:1013, σκέψεις 31 και 42).

[25] Απόφαση της 28ης Ιουνίου 2007, JP Morgan Fleming Claverhouse Investment Trust και The Association of Investment Trust Companies (C-363/05, EU:C:2007:391, σκέψη 59) όσον αφορά τη σχεδόν πανομοιότυπη προγενέστερη διάταξη του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 6, της οδηγίας 77/388/ΕΚ.

55. Αντιθέτως, στο μέτρο που τα κράτη μέλη διαθέτουν διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τον χαρακτηρισμό ενός επενδυτικού κεφαλαίου ως αμοιβαίου κεφαλαίου κατά την έννοια του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας ΦΠΑ, αποκλείεται η δυνατότητα άμεσης εφαρμογής. Συγκεκριμένα, ελλείψει σχετικού ορισμού εκ μέρους του κράτους μέλους, δεν προκύπτει από την οδηγία ποια αμοιβαία κεφάλαια πέραν των ΟΣΕΚΑ θα πρέπει να τυγχάνουν της απαλλαγής.

56. Ως εκ τούτου, τα προσφεύγοντα δύνανται να επικαλεσθούν απευθείας το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας ΦΠΑ μόνον στον βαθμό που τα επίμαχα στις υποθέσεις των κύριων δικών συνταξιοδοτικά ταμεία είναι παρεμφερή με ΟΣΕΚΑ (και εφόσον δεν είναι δυνατή η σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία του εθνικού δικαίου).

Β. Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

57. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν η αρχή της φορολογικής ουδετερότητας συνεπάγεται ότι κατά την εφαρμογή του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας ΦΠΑ πρέπει επίσης να εξετάζεται αν τα επίμαχα στις υποθέσεις των κύριων δικών συνταξιοδοτικά ταμεία είναι παρεμφερή με άλλα ταμεία που το κράτος μέλος θεωρεί ως αμοιβαία κεφάλαια. Ουσιαστικά, ανακύπτει το ζήτημα, σε ποιους περιορισμούς υπόκεινται τα κράτη μέλη, από την άποψη του δικαίου της Ένωσης, κατά την άσκηση της εξουσίας που τους αναγνωρίζεται για τον ορισμό κάποιων εννοιών και σε ποιον βαθμό πρέπει να φορολογούν παρόμοιες υπηρεσίες με τον ίδιο τρόπο.

58. Ωστόσο, το ζήτημα αυτό έχει σημασία μόνο στην περίπτωση που ούτε τα επίμαχα συνταξιοδοτικά ταμεία ούτε τα ταμεία που χαρακτηρίζονται από το κράτος μέλος ως αμοιβαία κεφάλαια είναι παρεμφερή με ΟΣΕΚΑ. Επιπλέον, τα προσφεύγοντα τυγχάνουν συγκρισιμότητας μόνον εάν το εθνικό δίκαιο μπορεί να ερμηνευθεί σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης. Συγκεκριμένα, δεν χωρεί άμεση εφαρμογή των διατάξεων της οδηγίας ΦΠΑ ως προς την εξουσία που αναγνωρίζεται στα κράτη μέλη για τον ορισμό κάποιων εννοιών –όπως εκτέθηκε ανωτέρω στο σημείο 55.

59. Στο πλαίσιο της εξουσίας που τους αναγνωρίζεται για τον ορισμό της έννοιας «αμοιβαία κεφάλαια», τα κράτη μέλη οφείλουν να τηρούν την αρχή της φορολογικής ουδετερότητας[26]. Η εν λόγω αρχή δεν επιτρέπει να τυγχάνουν διαφορετικής μεταχείρισης από πλευράς ΦΠΑ οι παροχές παρόμοιων υπηρεσιών που βρίσκονται σε ανταγωνισμό μεταξύ τους[27].

60. Εντούτοις, λαμβανομένης υπόψη της αρχής της δημοκρατίας, η οποία περιλαμβάνεται στις αξίες στις οποίες στηρίζεται η Ένωση, όπως αυτές διατυπώνονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ, το Δικαστήριο μπορεί να διαπιστώσει παραβίαση της αρχής της ουδετερότητας από τον δημοκρατικά νομιμοποιούμενο εθνικό νομοθέτη μόνον εφόσον αυτός υπερέβη προδήλως την εξουσία εκτιμήσεως που διαθέτει. Αυτό όμως συμβαίνει μόνον εάν, από τη σκοπιά του μέσου καταναλωτή, οι διαφορετικά φορολογούμενες παροχές υπηρεσιών είναι κατ' ουσίαν πανομοιότυπες, με αποτέλεσμα οι μεν να μπορούν να υποκαταστήσουν τις δε άνευ ετέρου[28].

[26] Αποφάσεις της 9ης Δεκεμβρίου 2015, Fiscale Eenheid X (C-595/13, EU:C:2015:801, σκέψη 33), της 13ης Μαρτίου 2014, ATP PensionService (C-464/12, EU:C:2014:139, σκέψη 42), καθώς και της 7ης Μαρτίου 2013, Wheels Common Investment Fund Trustees κ.λπ. (C-424/11, EU:C:2013:144, σκέψη 18).

[27] Βλ. μόνον απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2023, Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej (ΦΠΑ επί ζεστών ποτών με γάλα) (C-146/22, EU:C:2023:739, σκέψη 46 και την εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[28] Βλ. τις προτάσεις μου στην υπόθεση HPA – Construções (C-433/22, EU:C:2023:655, σημεία 50 επ.).

61. Εν προκειμένω, τίθεται το ζήτημα της εξομοίωσης μόνο για τον λόγο ότι ένα σύστημα ατομικών συντάξεων ανταποδοτικού χαρακτήρα (τρίτος πυλώνας του ολλανδικού συνταξιοδοτικού συστήματος) συνιστά, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές του Staatssecretaris van Financiën (Υφυπουργού Οικονομικών, Κάτω Χώρες), της 19ης Σεπτεμβρίου 2014, «αμοιβαίο κεφάλαιο» του οποίου η διαχείριση απαλλάσσεται από τον φόρο.

62. Το σύστημα ατομικών συντάξεων ανταποδοτικού χαρακτήρα του τρίτου πυλώνα έχει ως στόχο να παράσχει στους εργαζόμενους τη δυνατότητα να συμπληρώνουν τις λοιπές συνταξιοδοτικές παροχές σε εθελοντική βάση. Αντιθέτως, η υποχρεωτική υπαγωγή σε κλαδικό συνταξιοδοτικό ταμείο αποσκοπεί στην υποχρεωτική ασφάλιση όλων των εργαζομένων [που είναι ευρύτερη από τη διασφάλιση της βασικής πρόνοιας (πρώτος πυλώνας)]. Λαμβανομένων υπόψη των διαφορετικών στόχων που επιδιώκουν η (υποχρεωτική) υπαγωγή σε κλαδικό συνταξιοδοτικό ταμείο (δεύτερος πυλώνας) και το σύστημα ατομικών συντάξεων σε εθελοντική βάση (τρίτος πυλώνας), διατηρώ αμφιβολίες ως προς τη συγκρισιμότητα. Ο ανταγωνισμός μεταξύ διαφορετικών πυλώνων ενός συνταξιοδοτικού συστήματος επίσης φαίνεται να είναι περιορισμένος.

63. Επιπλέον, κατά το αιτούν δικαστήριο, οι κατευθυντήριες γραμμές της φορολογικής αρχής των Κάτω Χωρών στηρίζονται στην παραδοχή ότι τα μέλη που ασφαλίζονται στο πλαίσιο ενός συστήματος ατομικών συντάξεων ανταποδοτικού χαρακτήρα φέρουν επενδυτικό κίνδυνο. Όπως έχω ήδη εκθέσει, οι επενδυτές δεν φέρουν, στο πλαίσιο του δεύτερου πυλώνα, τέτοιο επενδυτικό κίνδυνο εάν πρόκειται κατά κύριο λόγο για εγγυημένες συνταξιοδοτικές υποσχέσεις (βλ. ανωτέρω, σημείο 42). Τούτο είναι επίσης πιθανό να αποκλείει τη συγκρισιμότητα.

64. Επομένως, υπάρχουν ουσιώδεις διαφορές που καταδεικνύουν την έλλειψη συγκρισιμότητας. Ωστόσο, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει οριστικώς το ζήτημα αυτό βάσει των κριτηρίων που παρατέθηκαν.

65. Εν κατακλείδι, τα κράτη μέλη οφείλουν, επομένως, να τηρούν την αρχή της φορολογικής ουδετερότητας όταν ορίζουν τα «αμοιβαία κεφάλαια» κατά την έννοια του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ′, της οδηγίας ΦΠΑ. Εντούτοις, η αρχή αυτή δεν απαγορεύει στα κράτη μέλη να διακρίνουν μεταξύ διαφορετικά διαρθρωμένων πυλώνων των συνταξιοδοτικών τους συστημάτων και, ειδικότερα, μεταξύ, αφενός, εγγυημένων συνταξιοδοτικών υποσχέσεων και, αφετέρου, συνταξιοδοτικών υποσχέσεων εξαρτώμενων από την εξέλιξη της αξίας των επενδεδυμένων κεφαλαίων.

VI. Πρόταση

66. Κατόπιν των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα του Rechtbank Gelderland (πρωτοδικείου Gelderland, Κάτω Χώρες) ως εξής:

1) Το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ′, της οδηγίας 2006/112/ΕΚ σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας έχει την έννοια ότι παρεμφερές με ΟΣΕΚΑ επενδυτικό κεφάλαιο και, ως εκ τούτου, «αμοιβαίο κεφάλαιο» είναι εκείνο που πληροί κατά προσέγγιση τα κριτήρια που προβλέπονται στο άρθρο 1, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2009/65/ΕΚ για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων σχετικά με ορισμένους οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες. Τούτο προϋποθέτει, ιδίως, ότι το επενδυτικό κεφάλαιο είναι ανοικτό στο κοινό, ότι υπάρχει

υποχρέωση εξόφλησης, όπως στην περίπτωση ενός ΟΣΕΚΑ, και ότι οι επενδυτές φέρουν παρεμφερή επενδυτικό κίνδυνο. Το τελευταίο αυτό στοιχείο εξαρτάται κατ' ουσίαν από το αν η συνταξιοδοτική υπόσχεση προβλέπει κατά κύριο λόγο εγγυημένες παροχές ή παροχές εξαρτώμενες από την εξέλιξη της αξίας των επενδεδυμένων κεφαλαίων.

2) Κατά την εφαρμογή του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2006/112 σε κεφάλαια που δεν είναι ΟΣΕΚΑ, πρέπει να εξετάζεται όχι μόνον αν τα κεφάλαια αυτά είναι παρεμφερή με ΟΣΕΚΑ, αλλά και αν είναι παρεμφερή με άλλα ταμεία που δεν είναι μεν ΟΣΕΚΑ, πλην όμως θεωρούνται από το κράτος μέλος ως αμοιβαία κεφάλαια. Τα κράτη μέλη μπορούν να απαλλάσσουν τη διαχείριση αυτών των αμοιβαίων κεφαλαίων, υπό την προϋπόθεση της τήρησης της αρχής της ουδετερότητας. Εντούτοις, η αρχή αυτή δεν απαγορεύει δικαιολογημένη διάκριση μεταξύ των διαφορετικά διαρθρωμένων πυλώνων των εκάστοτε συνταξιοδοτικών συστημάτων και, ειδικότερα, μεταξύ, αφενός, εγγυημένων συνταξιοδοτικών υποσχέσεων και, αφετέρου, συνταξιοδοτικών υποσχέσεων εξαρτώμενων από την εξέλιξη της αξίας των επενδεδυμένων κεφαλαίων.